„Klíčová slova“ jako globální projekt – a také problém [2006]
spíše úvaha než recenze

Skupina šesti nezávislých nakladatelství z různých částí světa a pracujích v různých zemích (v Jižní Africe, Indii, Číně, Spojených státech, Francii a Maroku) se v roce 2002 spojila v alianci (Alliance des éditeurs indépendants, Alliance of Independent Publishers, etc., ústředí je v Paříži), aby ve společném projektu spolu s řadou dalších partnerů (většinou nadací) spustila zatím v pěti verzích (francouzské, anglické, španělské, arabské a čínské) vydávání nevelkých svazků pod jednotným hlavním názvem „Klíčová slova“ (anglicky Keywords), představující jakési malé sborníčky textů k „témuž“ slovu, ale od autorů pocházejících z různých kulturních tradic. Zatím vyšlo pět svazků k tématům Identita, Pravda, Gender, Zkušenost a Příroda. – Už na první poslech si každý, kdo má aspoň tuchu o problémech, které s tím jsou a budou nadlouho spojeny, jistě uvědomí na jedné straně nesmírnou náročnost takového úmyslu, ale také jeho extrémní nesnadnost a téměř neproveditelnost v solidní podobě. Právě proto, že jde o slova, jejichž jinojazyčné ekvivalenty se zdaleka nepodávají samy, ale je zapotřebí je nejprve vybrat, přičemž jejich významové odstíny i v případě správné volby představují (nebo mohou někdy představovat) takřka nepřekročitelnou překážku, bude nutno s definitivním posouzením ještě nějaký čas počkat. Vydavatelé i autoři pochopitelně počítají s tím, že vedle podobností (bez nichž by takový podnik neměl smysl a nebyl by vůbec možný) existují nejen rozdíly, ale také velké významové posuny a disparátnosti, takže rozdílnost kulturních tradic a zejména jejich více nebo méně zasutých nebo zapomenutých kořenů bude vždy znovu hrozit, že každý pokus o porozumění jiné, odlišné tradici bude vkládat do slov a termínů jiné tradice vlastní významy. Ovšem při náležitém vědomí tohoto nebezpečí se lze nadít, že už po prvních zkušenostech a po jejich zhodnocení bude pomalu možno rozšiřovat pole vzájemného porozumění i tam, kde na počátku asi nebude možno dosahovat zcela přesvědčivých výsledků.

Vydavatelé podle prohlášení počítají s tím, že termíny pro začátek vybrané mají „filosofický a antropologický“ charakter a „symbolickou váhu“, ale zatím se nezdá, že by projektu předcházela náležitá metodologická rozvaha (alespoň nebyla otištěna a zatím po ní nejsou stopy ve formulacích, které mají být jen informativní). Nezbývá proto než čekat na kritickou reflexi nad jednotlivými svazky; ta ovšem bude muset být podnikána vždycky také z perspektivy „těch druhých“. Uvedu pro názornost příklad. Když africký autor (Mahmood Mamdani, přednáší antropologii na Columbia University v New Yorku) napíše text (o rase a etnicitě jako politické identitě v africkém kontextu), je tu hned první problém: protože napsal text v angličtině, je jasné, že má euro-americké školy. Zachoval si dost kořenů, jimiž je spjat se svou kulturou, anebo se už nechal „nakazit“ evropanstvím natolik, že se to už moc neliší od toho, jak by to napsal autor Evropan nebo Američan? A podobně se můžeme tázat, když čteme indického autora (sociolog N. Jayaram z Goa University), který rovněž svůj text (o semantickém výzkumu ‚identity‘ v indické společnosti a kultuře) napsal už v angličtině (neměl jsem v ruce leč anglická vydání zmíněných svazků). Ještě komplikovanější je situace v případě, když Číňan (Wan Bin, profesor teorie literatury a kulturní kritiky na univerzitě v Kantonu) napsal ve svém jazyce text o problému transkulturality (mimochodem velmi zajímavý, protože tam mimo jiné exponuje svízele v jazykovém dorozumění čínského a japonského vědce, přičemž sám přiznává jen omezenou znalost jazyků evropských), a ten musel být přeložen (s problémem překladů do jiných jazyků se ostatně tak jako tak setkávaly všechny texty, protože vychází několik jazykových verzí). Tím se jen rozšiřuje možnost přehlédnutí nebo i pominutí nejen jemných, ale leckdy i docela hrubých významových odlišností, a to tím spíš, že se lze jen výjimečně opřít o zaběhané mezinárodní termíny (přírodo)vědecké. Uvedl jsem vybrané příklady jen z jedné knížky; podobně, jako tomu je s tématem „identity“, to vypadá i s tématy jako „gender“ (český ekvivalent ještě nebyl obecně přijat a zatím se zdá, že anglický termín bude „domestikován“) nebo také

„zkušenost“ (i když také zde už začínají nemalé problémy, neboť ani euro-americká tradice tu nepostrádá vnitřní rozpory a napětí, zejména však různost chápání atd. Přímo propastné rozpory a obrovské nesnáze se však vyjevují v případě „klíčových slov“ „pravda“ a „příroda“.

Mé pocity při prohlížení všech pěti svazků jsou smíšené. Na jedné straně je třeba ocenit odvahu vydavatelů i samých autorů; určitě by něco podobného bylo velice zapotřebí, pokud by ovšem šlo o dlouhodobou soustředěnou práci, která by každý krok znovu a znovu podrobovala kritickému posouzení a vyvozovala by z toho praktické závěry pro kroky další. Na druhé straně se kritičtějšímu pohledu ukazují povážlivá manka v metodické – a u některých svazků zejména filosofické – připravenosti jak projektu samého, tak zpracování příslušných „klíčových termínů“ (dokonce už ve vymezení právě oné „klíčovosti“).

Teď ještě holé informace:

Identity (2004) – autoři: Aziz Al-Azmeh, Wang Bin, David A. Hollinger, N. Jayaram, Mahmood Mandani, Emmanuel Renault.

Truth (2004) – autoři: Ali Benmakhalouf, Ganesh Devy, Yanmg Guo-rong, Bertrand Ogilvie, Douglas Patterson, Deborah Posel.

Gender (2004) – autoři: Raja Ben Slama, Drucilla Cornell, Genevičve Fraisse, Seemanthini Niranjana, Linda Waldman, Li Xiao-Jian.

Experience (2004) – autoři: Nader El-Bizri, Jean-Pierre Cléro, Martin Jay, G. K. Karanth, Achille Mbembe, Ye Shu-Xian.

Nature – (2005) – autoři: Chen Shao-Ming, Nader El-Bizri, Leo Marx, Jean-Bernard Ouédraogo, Vinay Kumar Srivastava, Pierre Zaoui.

Internetová adresa:

http://www.alliance-editeurs.org/